

Requirements for institutionalizing maritime culture and civilization

Hasan Dolati✉

1. Corresponding Author Associate Professor of Faculty of Management, Imam Khomeini University of Maritime Sciences, Noshahr, Iran. E-mail drdolati_uek@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Objective: Requirements, as the fundamental framework of an integrated management system, reflect spatial positions of convergence, delegation of authority, and the relationships among its constituent elements. This study aimed to identify the requirements for institutionalizing maritime culture and civilization, guided by the directives and teachings of the Supreme Leader.
Article history: Received 2025/09/25 Received in revised form 2026/02/27 Accepted 2026/06/29 Published online 2026/09/21	Methodology: This research was an applied study conducted using a qualitative method. The data collection tool involved library research and documentation, gathering a total of 79 speeches from 1989 to the present year. The data analysis method was thematic analysis, and the MAXQDA software was used.
Keywords: <i>Culture, civilization, institutionalization.</i>	Findings The findings of the research can help strengthen the country's maritime cultural and economic identity as the foundation of maritime civilization based on the tripartite model of Islam, progress, and justice. Additionally, it can serve as an inspiration for Islamic countries in the globally competitive arena
	Originality: :The findings of the research can help strengthen the country's maritime cultural and economic identity as the foundation of maritime civilization based on the tripartite model of Islam, progress, and justice. Additionally, it can serve as an inspiration for Islamic countries in the globally competitive arena.

Cite this article: dolati, hasan..(2026). Requirements for institutionalizing maritime culture and civilization . *ArmyManagement of Defense Human Capital* , 6 (22), 1-24.

DOI: [10.22034/jdhcm.2025.2057294.1180](https://doi.org/10.22034/jdhcm.2025.2057294.1180)

Publisher: AJA Imam Ali Military University

الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی

حسن دولتی✉

دانشیار مدیریت دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)، drdolati_uek@yahoo.com

اطلاعات مقاله چکیده

زمینه و هدف: الزامات به عنوان چارچوب اساسی یک سیستم مدیریتی کل منعکس کننده موقعیت های مکانی همگرایی و واگذاری اختیارات و همچنین روابط بین عناصر موجود در آن است این تحقیق با هدف شناسایی الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی با رویکرد فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا «(مَدَظَلَهُ الْعَالِي)» انجام شد.

روش پژوهش: این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی بود که با روش کیفی انجام شد. ابزار گردآوری داده، از طریق مطالعات کتابخانه ای و اسناد و مدارک بود که با جمع آوری تعداد ۷۹ سخنرانی از سال ۱۳۶۸ الی سال جاری صورت گرفت. روش تجزیه و تحلیل داده ها تحلیل مضمون و نرم افزار مورد استفاده نرم افزار Maxqda بود.

یافته ها: الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی دارای دو بعد زمینه ای و مداخله ای و پنج مولفه مشتمل بر تعاملات، برنامه ریزی، فرآیندها، ترویج سبک زندگی دریا محور، استحکام خانواده و بیست و چهار شاخص بود

نتیجه گیری: نتایج تحقیق می تواند به تقویت هویت فرهنگ و اقتصاد دریایی کشور به عنوان زیر بنای تمدن دریایی بر پایه الگوی سه ضلعی اسلام، پیشرفت و عدالت کمک نموده و الهام بخش کشورهای اسلامی در عرصه جهانی رقابت پذیر قرار گیرد.

استناد: دولتی، حسن (۱۴۰۵). الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی. فصل نامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۲۲ (۶)،

۱-۲۴

DOI: [10.22034/jdhcm.2025.2057294.1180](https://doi.org/10.22034/jdhcm.2025.2057294.1180)

ناشر: دانشگاه افسری امام علی (ع)

مقدمه:

تمدن‌های بزرگ همواره در اطراف منابع آبی شکل گرفته‌اند و دریا به‌عنوان عاملی کلیدی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این جوامع نقش حائز اهمیتی داشته است. (ودادی، ۱۳۹۹) فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در خصوص اهمیت دریا می‌فرماید: قدرت‌های کنونی به این نتیجه رسیدند که باید در دریا و در آسمان خودشان را تقویت کنند، یعنی امروز هم دریا مثل صد سال پیش اهمیت دارد؛ اهمیت دریاها کم نشده بلکه بیشتر هم شده است. در گذشته همین جور بوده، کشورهایی که توانایی دریانوردی بیشتری داشتند، بیشتر از دیگران توانستند در دنیا دست و پایشان را باز کنند و قدرت خودشان را گسترش بدهند و از این گسترش نیرو در مناطق جغرافیایی عالم برای تقویت قدرت خودشان در داخل استفاده کنند که نمونه واضح و بیشترش انگلیس است (۱۳۸۹/۰۹/۷). پژوهشگران و سیاست‌گذاران جهت توسعه نقش و اهمیت دریا، نهادهای سازنده فرهنگ و تمدن دریایی را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار در جوامع ساحلی و دریامحور، مورد توجه قرار داده‌اند (اسمیت و همکاران^۱، ۲۰۲۰). مفهوم نهادهای سازنده فرهنگ و تمدن دریایی، نه تنها به معنای شناخت و بهره‌برداری از منابع دریایی است، بلکه شامل ایجاد یک نظام فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی می‌شود که در آن دریا به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت جامعه تلقی می‌گردد (جونز^۲، ۲۰۱۹). نهادهای سازنده فرهنگ و تمدن دریایی مستلزم ایجاد زیرساخت‌های فکری، آموزشی و اجرایی است که بتوان ارزش‌ها و دانش مرتبط با دریا را در لایه‌های مختلف جامعه نفوذ داد (کیم و همکاران^۳، ۲۰۲۱). از منظر تاریخی، آن دسته از کشورهایی که موفق به هماهنگ کردن بنادر خود با روند جدید اقتصاد جهانی شده‌اند و با سرمایه‌گذاری و مدیریت، بنادر را از حالت بارانداز خارج کرده و آن را به شکل بنگاه اقتصادی درآورده‌اند از منافع آن نیز در اقتصاد کشور خود بهره‌مند شده‌اند. (دولتی، دیهیم پور، ۱۳۹۹) با این حال، در عصر حاضر، به‌دلیل تغییرات اقلیمی، آلودگی محیط‌زیست دریایی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع

1. Smith et al.

2. Jones.

3. kim et al

دریایی، لزوم بازتعریف رابطه انسان با دریا بیش از پیش احساس می‌شود (تیلور^۱ و همکاران، ۲۰۲۲) و می‌بایست مباحث حفاظت از محیط‌زیست دریایی و استفاده مسئولانه از منابع آن به‌عنوان یک ارزش فرهنگ دریایی پایدار نهادینه شود (گارسیا و همکاران^۲، ۲۰۱۹). فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی از ظرفیت دریا به عنوان یکی از عناصر تمدن‌سازی یاد کرده‌اند. روش‌های نهادینه‌سازی فرهنگ و تمدن دریایی، مشتمل بر مشارکت فعال تمامی ذینفعان، از جمله دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی، بخش خصوصی و جامعه محلی (ویلسون^۳، ۲۰۲۲) آموزش و آگاهی‌بخشی عمومی است، چراکه بدون تغییر نگرش و رفتار افراد، تحقق اهداف توسعه پایدار دریایی امکان‌پذیر نخواهد بود (دیویس و همکاران^۴، ۲۰۲۱). برنامه‌های آموزشی دریایی در سطوح مختلف، از مدارس تا دانشگاه‌ها، باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که مفاهیم مرتبط با فرهنگ و تمدن دریایی را به نسل‌های آینده منتقل کنند (مطلبی کربکندی، زارع زردینی، ۱۴۰۰). در ایران، با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه و دسترسی به دو دریای مهم خلیج فارس و دریای خزر، نهادینه‌سازی فرهنگ و تمدن دریایی از اهمیت راهبردی برخوردار است (استادی، جعفری، ۱۴۰۰). با این وجود، مطالعات نشان می‌دهند که در کشور ما هنوز به مقوله فرهنگ و سنت‌های دریانوردی به اندازه کافی توجه نشده (صالح آبادی، ۱۳۹۵) و توسعه فرهنگ و تمدن دریایی به‌طور کامل نهادینه نشده و با چالش‌های مهمی روبرو بوده و نیاز به برنامه‌ریزی جامع در این زمینه وجود دارد (متقی و همکاران، ۱۴۰۳). اگر پیشرفته‌ترین شهرهای جهان در قاره‌های آسیا و اروپا و آمریکا مثل دبی، کراچی، اسلامبول، هامبورگ، شانگهای، ملبورن، بوسان، نیویورک، واشنگتن، لیون، سیدنی، و... با بزرگترین شهرهای ایران مثل تهران، اصفهان، مشهد، شیراز، تبریز و قم مقایسه و ارزیابی شود ملاحظه می‌گردد که هیچ یک از شهرهای بزرگ ایران بندری نیستند و شهرهای بندری ایران عبارتند از: بوشهر، بندر عباس، چابهار، کنارک، ماهشهر، آبادان و خرمشهر و این گواهی بر عدم توجه توسعه فرهنگ و تمدن دریایی می‌باشد. سوال این است که آیا شهرهای بندری ایران از قبیل بندرعباس، آبادان، ماهشهر، بوشهر

1. Taylor et al

2. Garcia et al

3. Wilson et al

4. Davis et al.

و چابهار موقعیت جغرافیایی و ژئوپولتیک مناسبی در مقایسه با شهرهای بندری پیشرفته از قبیل دبی، کراچی، بمبئی، پوسان، سیدنی، شانگهای و دیگر شهرهای مهم بندری ندارند؟ اصولاً بنادر ما چه کمبودی دارند؟ آیا زمین و آب مناسب وجود ندارد؟ آیا موقعیت جغرافیایی مناسب نداریم؟ آیا با ۱۵ کشور دنیا از طریق خشکی و دریا همسایه نیستیم؟ آیا در مرکز مبادلات انرژی جهان واقع نشده‌ایم؟ آیا پستوانه جمعیت ۷۰ میلیونی نداریم و... پس چه کم داریم که بنادر ما جزو شهرهای محروم ما به حساب می‌آیند؟! بندرعباس از کراچی و پوسان چه کم دارد؟ فرماندهی معظم کل قوا (مدّظله‌العالی) می‌فرمایند: منافع دریا مال همه است؛ امکانات این دریای پربرکت متعلق به این ملت‌هاست. چگونه می‌شود از این برکات به نفع منافع ملّی استفاده کرد و کشور را از آن بهره‌مند کرد؟ (۱۳۹۰/۰۵/۰۱) و در دیدار با تعدادی از فرماندهان نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با اشاره به سوابق دریانوردی ایرانیان در گذشته که باعث انتقال فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی به مناطق دیگر دنیا شد، می‌فرمایند: با وجود این سابقه و سواحل طولانی دریایی در شمال و بخصوص جنوب ایران، فرهنگ استفاده از فرصت‌های دریا در کشور مورد غفلت واقع شده و باید به فرهنگ عمومی مردم تبدیل شود. (۱۴۰۱/۰۹/۰۷) پژوهش‌های اخیر در ایران نیز بر لزوم توجه به آموزش‌های دریایی، توسعه زیرساخت‌های فرهنگی و ایجاد هماهنگی بین سازمان‌های مرتبط تأکید کرده‌اند (محمدی و حسینی، ۱۴۰۱). علاوه بر این، تجربیات جهانی نیز نشان می‌دهد که حفظ میراث فرهنگی دریایی و توسعه گردشگری دریایی می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی و اقتصادی جوامع ساحلی کمک کند (لی^۱ و چانگ^۲، ۲۰۲۱). همچنین، سیاست‌های فرهنگی مرتبط با دریا باید به گونه‌ای طراحی شوند که بتوانند در عین حفظ محیط‌زیست، به توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی منجر گردند (اندرسون^۳ و سورنسان^۴، ۲۰۲۳). در این زمینه، حفظ میراث فرهنگی دریایی و استفاده از فناوری‌های نوین برای آموزش و آگاهی‌بخشی عمومی از جمله راهکارهای مؤثر به‌شمار می‌روند (کیم و همکاران^۵، ۲۰۲۱). باعنایت به موارد عنوان شده، مسئله

1. Lee

2. Chang

3. Anderson

4. Sorensen

5. Kim et al

اصلی تحقیق پاسخگویی به این سؤال است که الزامات نهادینه‌سازی فرهنگ و تمدن دریایی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

قلی‌پور مقدم و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان پیامدهای پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران نشان دادند که پیامدهای پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران شامل توسعه اجتماعی در جامعه محلی، ارتقای سطح اعتماد در جامعه محلی، ارتقای هوش فرهنگی جامعه محلی، ثبات و پایداری امنیت، و کاهش و تعدیل خشونت قومی-محلی است؛ و پیامدهای عدم پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران شامل تشدید بی‌عدالتی، محرومیت و احساس طردشدگی، افزایش ناامنی و بی‌ثباتی، افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی-فرهنگی، تشدید مهاجرت از روستاها و شهرهای کم‌برخوردار به سمت شهرهای برخوردار و تشدید نارضایتی، بدبینی، حساسیت و بی‌اعتمادی است.

مطلبی کربکندی، زارع زردینی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان راهکارهای توسعه اقتصاد دریامحور در راستای نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی نشان دادند که مهم‌ترین راهکارهای کلی توسعه اقتصاد دریامحور عبارتند از: ارائه آموزش‌های مرتبط با فعالیت‌های دریایی در مقاطع تحصیلی مختلف به دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ایجاد یک مدیریت متمرکز در دولت جهت سیاست‌گذاری متمرکز برای بخش‌های مختلف دریایی؛ افزایش تعامل با کشورهای منطقه جهت استفاده از ظرفیت‌های آنان در بخش‌های مختلف مرتبط با دریا؛ ایجاد و توسعه فعالیت‌های انجمن‌های علمی-تخصصی مرتبط با حوزه دریا؛ تقویت ارتباط مستمر صنایع دریایی با دانشگاه‌ها جهت انتقال نیازمندی‌های تحقیقاتی و آموزش صنعت به دانشگاه‌ها است.

اسمیت^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در تحقیقی با عنوان «نقش آموزش دریایی در ترویج فرهنگ دریایی» که با روش کیفی و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با جوامع ساحلی در انگلستان انجام شد. نشان دادند که آموزش دریایی به طور قابل توجهی آگاهی عمومی و مشارکت در فعالیت‌های دریایی را افزایش می‌دهد. و برنامه‌های آموزشی مستمر و هدفمند

برای تقویت فرهنگ دریایی ضروری هستند. نوآوری این تحقیق در تأکید بر ادغام آموزش‌های غیررسمی با آموزش‌های رسمی دریایی بود.

جانسون^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فناوری‌های دیجیتال بر توسعه فرهنگ دریایی» که از طریق مطالعه کمی با استفاده از پرسشنامه‌ها در بین کارکنان بنادر و دریانوردان در ایالات متحده انجام شد. دریافتند که فناوری‌های دیجیتال نقش مهمی در افزایش آگاهی و مشارکت در فعالیتهای دریایی ایفا می‌کنند. بنابراین سرمایه‌گذاری در فناوری‌های مرتبط با دریا می‌تواند فرهنگ دریایی را تقویت کند. نوآوری این تحقیق، تمرکز بر نقش ابزارهای دیجیتال در ترویج فرهنگ بود.

براون^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان «نقش رسانه‌ها در ترویج فرهنگ دریایی» که با استفاده از تحلیل محتوا و بررسی برنامه‌های تلویزیونی و کمپین‌های رسانه‌ای در استرالیا انجام شد. نشان دادند که رسانه‌ها، به‌ویژه رسانه‌های اجتماعی، ابزاری قدرتمند برای افزایش آگاهی عمومی درباره فرهنگ دریایی هستند و تولید محتوای جذاب و آموزش می‌تواند به ترویج فرهنگ دریایی کمک کند. نوآوری این تحقیق، تمرکز بر رسانه‌های اجتماعی به‌عنوان ابزار مدرن برای انتشار فرهنگ بود.

لی^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «موانع نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی در جنوب شرق آسیا» که با روش آمیخته با انجام مصاحبه با کارشناسان و سیاست‌گذاران دریایی در این منطقه انجام شد موانع اصلی نهادینه سازی فرهنگ دریایی را کمبود بودجه، نبود برنامه‌ریزی بلندمدت و شکاف‌های آموزشی شناسایی کردند. نتایج نشان داد که تدوین استراتژی‌های جامع برای رفع این موانع ضروری است. نوآوری این تحقیق، بررسی همزمان چالش‌های ساختاری و فرهنگی بود.

گارسیا^۴ و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «نقش زنان در پیشبرد فرهنگ دریایی» که با انجام مصاحبه با زنان شاغل در صنایع دریایی در اسپانیا انجام شد. نشان دادند که زنان به‌عنوان عواملان تغییر در ترویج فرهنگ دریایی نقش مهمی ایفا می‌کنند.

1. Johnson.

2. Brown

3. Lee

4. Garcia

و افزایش مشارکت زنان می‌تواند به توسعه فرهنگ دریایی کمک کند. نوآوری این تحقیق، تمرکز بر جنبه‌های جنسیتی در توسعه فرهنگ دریایی بود.

مارتینز^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر سیاست‌های دولت بر فرهنگ دریایی» که با استفاده از تحلیل اسناد و مصاحبه با مسئولان دولتی در برزیل انجام شد نشان دادند که سیاست‌های دولت نقش کلیدی در شکل‌گیری فرهنگ دریایی دارند و سیاست‌های هماهنگ برای نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی ضروری هستند. نوآوری این تحقیق، تحلیل تأثیر سیاست‌های کلان بر توسعه فرهنگی بود.

تیلور^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «نقش گردشگری دریایی در ترویج فرهنگ دریایی» که از طریق مطالعه کمی با استفاده از پرسشنامه‌ها در بین گردشگران مناطق ساحلی کانادا انجام شد دریافتند که گردشگری دریایی می‌تواند به طور قابل توجهی علاقه‌مندی عمومی به فعالیت‌های دریایی را افزایش دهد. و توسعه زیرساخت‌های گردشگری دریایی می‌تواند به ترویج فرهنگ دریایی کمک کند. نوآوری این تحقیق، تمرکز بر گردشگری به‌عنوان ابزاری برای ترویج فرهنگ بود.

کلارک^۳ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «نقش آموزش‌های دانشگاهی در توسعه فرهنگ دریایی» با انجام مصاحبه با دانشجویان و اساتید رشته‌های مرتبط با دریا در استرالیا انجام شد. حاکی از آن بود که آموزش‌های دانشگاهی نقش مهمی در تربیت نیروهای متخصص در حوزه دریایی داشته و بازنگری در برنامه‌های درسی دانشگاهی می‌تواند به توسعه فرهنگ دریایی کمک کند. نوآوری این تحقیق، تأکید بر نقش آموزش‌های دانشگاهی در تربیت نیروی انسانی متخصص بود.

راجرز و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «نقش سازمان‌های غیردولتی در ترویج فرهنگ دریایی» که با انجام مصاحبه با فعالان سازمان‌های غیردولتی در ایالات متحده انجام شد. نشان دادند که همکاری بین دولت و سازمان‌های غیردولتی می‌تواند به توسعه فرهنگ دریایی کمک کند و از طرف دیگر، سازمان‌های غیردولتی می‌توانند به‌عنوان بازوی کمکی دولت در ترویج فرهنگ دریایی عمل کنند نوآوری این تحقیق، تمرکز بر نقش سازمان‌های غیردولتی در ترویج فرهنگ بود.

1. Martinez

2. Clark

3. Taylor

میلر^۱ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فرهنگ دریایی بر توسعه اقتصادی» که با استفاده از داده‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق ساحلی اروپا انجام شد نشان دادند که فرهنگ دریایی می‌تواند با ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد در مناطق ساحلی به رشد اقتصادی مناطق ساحلی کمک کند. نوآوری این تحقیق، بررسی رابطه بین فرهنگ دریایی و توسعه اقتصادی بود.

مرور پیشینه پژوهش‌های داخلی و بین‌المللی نشان می‌دهد که اگرچه تاکنون تلاش‌های متعددی برای بررسی پیامدهای فرهنگ دریایی، راهکارهای اقتصاد دریا محور، تأثیر فرهنگ دریایی بر توسعه اقتصادی (قلی پور و همکاران، ۱۴۰۱؛ مطلبی کربکندی، زارع زردینی، ۱۴۰۰) و یا بررسی عوامل مختلفی همچون آموزش دریایی، فناوری دیجیتال، رسانه، زنان، سیاست‌های دولت، گردشگری دریایی در توسعه فرهنگ دریایی (اسمیت و همکاران، ۲۰۲۳؛ جانسون و همکاران؛ براون و همکاران، ۲۰۲۱؛ گارسیا و همکاران، ۲۰۱۹؛ ماتینز و همکاران، ۲۰۱۸؛ تیلور و همکاران، ۲۰۱۷) و یا در تحقیق دیگری موانع نهادینه سازی فرهنگ دریایی (لی و همکاران، ۲۰۲۰) را مورد بررسی قرار داده‌اند. اما این پژوهش‌ها بیشتر یک بعدی بوده و وضعیت موجود جوامع مورد مطالعه را از یک منظر بررسی نموده و هیچکدام از تحقیقات موصوف به شکاف جامعی از الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی اشاره ننموده‌اند از طرف دیگر در این تحقیق نگارنده به دنبال ارائه الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) است.

مبانی نظری

تغییرات فرهنگی و نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی

تغییرات فرهنگی، به‌عنوان فرآیندی پویا و پیچیده، حاصل تعامل عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فناورانه است که منجر به دگرگونی در ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای

رفتاری یک جامعه می‌شود (اسمیت^۱ و دو^۲، ۲۰۲۱). در حوزه فرهنگ دریایی، این تغییرات نیازمند تحولی عمیق در نگرش‌ها و باورهای افراد نسبت به دریا و منابع دریایی است؛ به‌طوری که دریا نه تنها به‌عنوان یک منبع اقتصادی، بلکه به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت فرهنگی و زیست‌بوم پایدار جامعه درک شود (جانسون^۳، ۲۰۲۰). نظریه نهادینه‌سازی بر این نکته تأکید دارد که این فرآیند از طریق مکانیسم‌های رسمی مانند قوانین، سیاست‌ها و مقررات، و همچنین سازوکارهای غیررسمی مانند آموزش، فرهنگ‌سازی و رسانه‌ها صورت می‌پذیرد (گارسیا^۴ و فرناندز^۵، ۲۰۲۱). از منظر جامعه‌شناسی فرهنگی، تعامل پویا بین ساختارهای کلان (مانند دولت و نهادهای بین‌المللی) و کنش‌های خرد (مانند رفتارهای روزمره افراد) نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و تثبیت فرهنگ دریایی دارد (ویلسون^۶، ۲۰۲۲). رویکرد اقتصاد رفتاری نیز نشان می‌دهد که مشوق‌های مادی و معنوی می‌توانند به‌طور مؤثری پذیرش الگوهای جدید فرهنگی را تسهیل کنند (آنکتاد^۷، ۲۰۲۲). در این چارچوب، تلفیق یافته‌های علوم اجتماعی، مدیریت محیط‌زیست و مطالعات دریایی می‌تواند به طراحی راهبردهای جامع و مؤثر برای نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی منجر شود (مارتینز^۸، ۲۰۲۱). از دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی، شکل‌گیری فرهنگ دریایی مستلزم ایجاد «حس تعلق مکانی» نسبت به محیط‌های آبی است که از طریق تجربیات مستقیم و غیرمستقیم افراد با دریا تقویت می‌شود (رودریگز^۹ و لوپز^{۱۰}، ۲۰۲۳). نظریه کنش متقابل نمادین نیز بر این نکته تأکید دارد که معانی فرهنگی مرتبط با دریا از طریق تعاملات اجتماعی و زبان مشترک ساخته و بازتولید می‌شوند (کیم^{۱۱} و پارک^{۱۲}، ۲۰۲۰). در سطح کلان، رویکرد حکمرانی

1. Smith

2. Doe

3. Johnson, et al

4. Garcia

5. Fernandez

6. Wilson

7. UNCTAD

8. Martinez

9. Rodriguez

10. Lopez

11. Kim

12. Park.

خوب نشان می‌دهد که هماهنگی بین نهادهای دولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی شرط ضروری برای تحقق تغییرات فرهنگی پایدار است (کمیسون اروپا^۱، ۲۰۲۳). همچنین، پارادایم توسعه پایدار دریایی بر ضرورت تلفیق ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در فرآیند نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی تأکید می‌کند (وانگ^۲، ۲۰۲۲). مطالعات نشان می‌دهند که فرهنگ دریایی در ایران از پتانسیل بالایی برخوردار است، اما نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت و مشارکت همه‌جانبه نهادهای مختلف است (بختیاری نژاد، ۱۴۰۳). به عقیده پژوهشگران، آموزش عمومی و آگاهی‌بخشی از طریق رسانه‌های ملی می‌تواند نقش کلیدی در نهادینه‌سازی این فرهنگ ایفا کند (محمدی و رضوی، ۱۴۰۰). همچنین، تجربیات موفق کشورهایمانند چین و مالزی در توسعه فرهنگ دریایی می‌تواند به‌عنوان الگویی برای ایران مورد توجه قرار گیرد (کریمی و نوروزی، ۱۳۹۹). این چارچوب‌های نظری در کنار یکدیگر نشان می‌دهند که نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی نه یک فرآیند خطی، بلکه شبکه‌ای پیچیده از عوامل به‌هم‌پیوسته است که نیازمند رویکردی میان‌رشته‌ای و همه‌جانبه‌نگر می‌باشد (آندرسن^۳ و سورنسن^۴، ۲۰۲۳). در این راستا، توجه به بسترهای فرهنگی بومی و استفاده از تجربیات بین‌المللی می‌تواند به طراحی راهبردهای مؤثر و کارآمد منجر شود (ستار و همکاران، ۱۴۰۲).

الزامات فرهنگ دریایی

نهادینه‌سازی فرهنگ دریایی مستلزم رویکردی نظام‌مند و چندبعدی است که الزامات ساختاری، فرهنگی، مدیریتی، فناورانه و اقتصادی را به‌صورت یکپارچه مدنظر قرار می‌دهد. از منظر ساختاری، ایجاد نهادهای تخصصی هماهنگ‌کننده و اصلاح چارچوب‌های قانونی به‌عنوان پیش‌نیازهای اساسی مطرح می‌شوند (لی^۵ و چانگ^۶، ۲۰۲۱). در بعد فرهنگی، فرآیند جامعه‌پذیری دریایی از طریق بازنگری نظام آموزشی و برنامه‌های رسانه‌ای باید از سنین پایین آغاز گردد (مارتینز^۷، ۲۰۲۱). از دیدگاه مدیریتی، تربیت رهبران تحول‌آفرین

1. European Commission

2. Wang.

3. Andersen

4. Sørensen

5. Lee

6. Chang

7. Martinez, et al

با توانایی ایجاد انگیزش و هدایت تغییرات فرهنگی ضروری است (باس^۱ و ریجیو^۲، ۲۰۱۸؛ کریمی و همکاران، ۱۴۰۲). در عصر دیجیتال، بهره‌برداری از فناوری‌های نوین ارتباطی مانند واقعیت مجازی می‌تواند به تسریع فرآیند فرهنگ‌سازی کمک کند (کیم^۳ و پارک^۴، ۲۰۲۱؛ احمدی و نوروزی، ۱۳۹۹). همزمان، طراحی نظام‌های انگیزش اقتصادی و تلفیق ارزش‌های فرهنگی با منافع مادی از طریق سازوکارهایی مانند نظریه سرمایه‌گذاری فرهنگی می‌تواند مشارکت ذینفعان مختلف را جلب نماید (ثروبی^۵، ۲۰۲۰). در سطح بین‌المللی نیز همکاری با نهادهای منطقه‌ای و جهانی می‌تواند به انتقال تجربیات و استانداردهای موفق بینجامد (وانگ^۶، ۲۰۲۲). این الزامات در تعامل پویا با یکدیگر می‌توانند بستر ساز تحقق فرهنگ دریایی پایدار در کشور باشند، به گونه‌ای که دریا نه تنها به عنوان یک منبع اقتصادی، بلکه به مثابه بخشی از هویت ملی و سرمایه فرهنگی جامعه نهادینه شود. تجربیات جهانی نشان می‌دهد که توفیق در این مسیر مستلزم عزم ملی، برنامه‌ریزی بلندمدت و مشارکت تمامی ذینفعان از جمله دولت، بخش خصوصی، نهادهای آموزشی و رسانه‌ها می‌باشد (تاناکا^۷، ۲۰۲۰).

روش شناسی

روش شناسی تحقیق از نظر نوع از جمله تحقیقات کاربردی است که به صورت کیفی انجام شد. جامعه مورد مطالعه تدابیر، فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا در خصوص نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی بود ابزار گردآوری داده مطالعات کتابخانه ای، اسناد و مدارک و مراجعه به سایت رهبری به تعداد ۷۹ سخنرانی از سال ۱۳۶۸ الی سال جاری بود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مضمون با رویکرد استقرائی بود. برای کدگذاری داده‌ها، متن بیانات به دقت مطالعه و مضامین از میان انبوهی از داده‌ها استخراج و برای هریک کدی تعیین شد که به این فرآیند کدگذاری گفته می‌شود. نرم افزار مورد استفاده برای تحلیل داده‌ها نرم افزار Maxqda بود. روایی

1. Bass

2. Riggio

3. Kim

4. Park

5. Throsby

6. Wang

7. Tanaka

تحقیق به شیوه سرشماری تمام بیانات مورد مطالعه قرار گرفت و نمونه گیری مبنای کار نبود. در میان پژوهش‌های کیفی هیچ آزمون استاندارد برای روایی وجود ندارد. بنابراین برای تضمین تدریجی روایی و پایایی در فرآینده پژوهش از ساز و کاری به نام ممیزی پژوهش استفاده شده است. این ساز و کارها در هر کدام از مراحل پژوهش تزریق می‌شود تا با شناسایی و اصلاح خطاها قبل از نفوذ در الگو و قبل از اینکه تحلیل را مخدوش سازند، نوعی یافته‌های پژوهشی معتبر ایجاد می‌کند. بنابراین در مرحله کدگذاری بیانات با بهره گیری از نظرات چهار خبره حوزه مطالعات راهبردی سعی شد که کیفیت کدگذاری تضمین گردد و اعتبار از نظر خبرگان تأیید شود.

برای تعیین پایایی کدگذاری‌ها از روش توافق درون موضوعی استفاده شده است. به عبارت دیگر؛ هم زمان دو نفر بیانات معظم له را مرور و آن را کدگذاری کردند.

$$\text{فرمول پایایی} = \frac{2M}{N1+N2} = \text{پایایی}$$

در فرمول بالا M تعداد موارد کدگذاری شده بین دو کدگذار است که بین آنها توافق وجود داشته و $N1$ و $N2$ به ترتیب تعداد کلی موارد کدگذاری شده توسط کدگذار اول و دوم است. در این تحقیق برای انجام پایایی درون موضوعی از یک نفر محقق دیگر که به تحلیل مضمون آشنایی داشت، درخواست شد تا به عنوان همکار پژوهش در کدگذاری مشارکت نماید بدین طریق شخص دیگری از کارشناسان خبره بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده توسط پژوهشگر، اقدام به دسته بندی کدها در مفاهیم کرده است. سپس درصد توافق درون موضوعی به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می رود. با استفاده از فرمول مذکور مقدار پایایی $0/85$ به دست آمد با توجه به اینکه این میزان پایایی نیز بیشتر از 60 درصد است قابلیت اعتماد کدگذاری داده‌ها مورد تایید است.

سوالات تحقیق

الزامات فرهنگ و تمدن دریایی با رویکرد فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) کدام است؟

ابعاد الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی با رویکرد فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) کدام است؟

مولفه های الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی با رویکرد فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی) کدام است؟

شاخص های الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی با رویکرد فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی) کدام است؟

یافته های تحقیق

برای پاسخگویی به سوالات پژوهش، ابتدا مروری به ادبیات و پیشینه پژوهش مرتبط با موضوع فرهنگ و تمدن دریایی اقدام شد. تدبیر و فرامین شناسایی شده در این مرحله تعداد ۷۹ سخنرانی بود و در گام دوم نسبت به تحلیل مضمون ۷۹ تدبیر و فرامین شناسایی شده اقدام شد که در این راستا تعداد ۲ بعد و پنج مولفه و تعداد ۲۴ شاخص شناسایی گردید.

جدول شماره ۱ مضامین پایه و سازمان دهنده تدابیر، فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی)

تاریخ	مضامین پایه و سازمان دهنده	تدابیر، فرامین و رهنمودهای معظم له
دیدارنخبگان استان سمنان ۱۳۸۵/۰۸/۱۹	رسیدن به قله تمدن بشری تعیین سرنوشت کشور در سیاست های جهانی با تسلط بر علم و فناوری	هدف، باید همان چیزی باشد که من بارها گفته ام. کشور باید در علم، در دانش و به تبع علم و دانش، در آنچه که مترتب بر علم است، در رتبه های اول جهان قرار بگیرد
دیدار جمعی از موکب داران عراقی ۱۳۹۸/۰۶/۲۷	برنامه ریزی مسئولین فرهنگی و علمی	اهل فکر، اهل فرهنگ، اهل اقدام فرهنگی و فکری، برای این حرکت عظیم بنشینند برنامه ریزی کنند
دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش ۱۳۹۳/۹/۰۹	برنامه ریزی آبادسازی سواحل مکران	مسئله آبادسازی سواحل مکران نیز جزء کارهای اساسی است که باید با همکاری دولت، برنامه های مورد نظر در این منطقه با سرعت بیشتری دنبال شود

تاریخ	مضامین پایه و سازمان دهنده	تدابیر، فرامین و رهنمودهای معظم له
در مصلای رشت ۱۳۸۰/۰۲/۱۲	فرآیندها\عدم تقلید و کپی برداری محض از تجارب سایر کشورها	دنبال تقلید از این و آن نباشیم؛ دنبال سخن گفتن با زبان و لغت بیگانه و عاریه گرفتن از تجربه‌های دست چنم آنها نباشیم. نه این که از فرآورده‌های علمی دیگران بهره نبریم؛ چرا، صددرصد معتقدم که باید از همه تجربه‌های علمی بشری بهره برد. پنجره‌ها را نمی‌بندیم؛ هر کس که در دنیا کار خوبی کرده، آن را انتخاب می‌کنیم
بازدید از ناوگان جنوب نداجا، کارخانجات بندرعباس ۱۳۹۰/۰۵/۰۱	استحکام خانواده\حضور خانواده‌ها در میدان برای اهتزاز پرچم ایران	آن وقتی که خانواده‌ها وارد میدان می‌شوند، به منطقه می‌آیند و مستقر می‌شوند، نشان دهنده این است که یک عزم راسخی برای بلند کردن پرچم عزت «. این کشور و این ملت وجود دارد»

همانگونه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود نمونه‌ای از یافته‌های حاصل از تحلیل مضمون فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در خصوص الزامات فرهنگ و تمدن دریایی به تفکیک مضامین پایه، سازمان دهنده و محوری تشریح شده است.

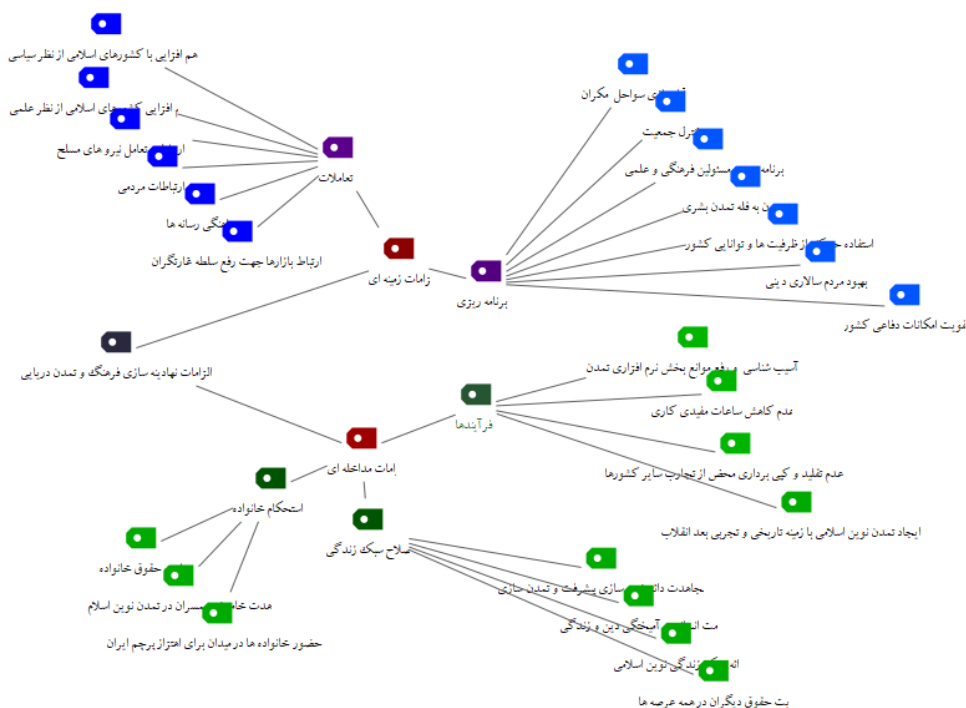
جدول شماره ۲ مضامین پایه، سازمان دهنده و محوری تدابیر، فرامین و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)

مضامین محوری	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
زمینه‌ای	تعاملات	هم افزایی با کشورهای اسلامی از نظر سیاسی
		هم افزایی کشورهای اسلامی از نظر علمی
		ارتباط و تعامل نیروهای مسلح

مضامین محوری	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		تقویت ارتباطات مردمی
		هماهنگی رسانه ها
		ارتباط بازارها جهت رفع سلطه غارتگران
	برنامه ریزی	آبادسازی سواحل مکران
		کنترل جمعیت
		برنامه ریزی مسئولین فرهنگی و علمی
		رسیدن به قله تمدن بشری
		استفاده حدکثر از ظرفیت ها و توانایی کشور
		بهبود مردم سالاری دینی
		تقویت امکانات دفاعی کشور
	فرآیندها	آسیب شناسی و رفع موانع بخش نرم افزاری تمدن
		داشتن نگاه نافذ و مستحکم تر نسبت به گذشته
		عدم تقلید و کپی برداری محض از تجارب سایر کشورها
		ایجاد تمدن نوین اسلامی با زمینه تاریخی و تجربی بعد انقلاب
مداخله ای	اصلاح سبک زندگی	مجاهدت دائم زمینه سازی پیشرفت و تمدن سازی
		حفظ کرامت انسانی
		ارائه سبک زندگی نوین اسلامی
		رعایت حقوق دیگران در همه عرصه ها
	استحکام خانواده	رعایت حقوق خانواده
		مجاهدت خاموش همسران در تمدن نوین اسلام
		حضور خانواده ها در میدان برای اهتزاز پرچم ایران

همانگونه که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود تعداد دو بعد و پنج مولفه و بیست و چهار شاخص به دست آمد که ابعاد نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی مشتمل بر دو بعد عوامل مداخله‌ای و عوامل زمینه‌ای بود که در آنها عوامل زمینه‌ای و عوامل مداخله‌ای بعنوان تسهیل گران الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی محسوب می‌شوند. تعاملات به عنوان یکی از مولفه‌های عوامل زمینه‌ای به معنای بسط و گسترش داد و ستدها و ارتباطات و تبادلات است که مشتمل بر شش شاخص بود فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) می‌فرمایند: با همه‌ی اجزای عظیم تشکیل‌دهنده‌ی نظام اسلامی همکاری و هم‌افزایی داشته باشید. (۱۳۹۸/۰۷/۱۰) یافته‌های مرتبط با این بعد مشتمل بر هم‌افزایی با کشورهای اسلامی از نظر سیاسی، علمی، ارتباط و تعامل نیروهای مسلح، تقویت ارتباطات مردمی، هماهنگی رسانه‌ها و ارتباط بازارها جهت رفع سلطه غارتگران بود. برنامه ریزی یکی دیگر از مولفه‌های شناسایی شده در عوامل زمینه‌ای بمعنای فرایند تفکر در رابطه با اولین و مهمترین فعالیت‌های لازم برای رسیدن به هدف مطلوب است. فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) می‌فرمایند: اهل فکر، اهل فرهنگ، اهل اقدام فرهنگی و فکری، برای این حرکت عظیم بنشینند برنامه‌ریزی کنند (۱۳۹۸/۰۶/۲۷) یافته‌های مرتبط با این بعد مشتمل بر آبادسازی سواحل مکران، کنترل جمعیت، برنامه ریزی مسئولین فرهنگی و علمی، رسیدن به قله تمدن بشری، استفاده حدکثر از ظرفیت‌ها و توانایی کشور، بهبود مردم سالاری دینی، تقویت امکانات دفاعی کشور بود. فرآیندها به عنوان سومین مولفه عوامل زمینه‌ای دارای چهار مولفه مشتمل بر آسیب شناسی و رفع موانع بخش نرم افزاری تمدن، داشتن نگاه نافذ و مستحکم تر نسبت به گذشته، عدم تقلید و کپی برداری محض از تجارب سایر کشورها، ایجاد تمدن نوین اسلامی با زمینه تاریخی و تجربی بعد انقلاب بود. فرآیندها به معنای مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی هستند که با یکدیگر ارتباط منطقی داشته و برای دستیابی به فرهنگ و تمدن دریایی اجرا می‌شود. فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) می‌فرمایند: گام به گام، هر گامی محکمتر از گام قبل، با نگاه دقیق نسبت به هر قدمی که برمی‌داریم و با دید نافذ نسبت به مسیری که طی می‌کنیم، همراه باشد. (۱۳۷۹/۰۷/۱۴) اصلاح سبک زندگی نیز بعنوان یکی دیگر از ابعاد عوامل مداخله‌ای با چهار مولفه مشتمل بر مجاهدت دائم زمینه سازی پیشرفت و تمدن سازی، حفظ کرامت انسانی، ارائه سبک زندگی نوین اسلامی، رعایت حقوق دیگران در همه عرصه‌ها بود که به مجموعه‌ای از عادات، رفتارها و شرایطی اتلاق می‌شود که بر سلامت جسمی و روانی فرد

اثر گذار است. فرماندهی معظم کل قوا (مدّظله العالی) می فرمایند. این خیلی مسئله‌ی مهمی است که سبک زندگی ما، ما را به کدام طرف دارد می کشاند؛ این نگاه، نگاه سیاسی است که می بینید از فرهنگ سرچشمه می گیرد؛ بنابراین در دل فرهنگ، سیاست هم هست. با این نگاه به حوادث جامعه باید نگاه کرد (۱۳۹۵/۰۵/۳۱) و آخرین مولفه مربوطه در حوزه عوامل مداخله‌ای مربوط به استحکام خانواده است. فرماندهی معظم کل قوا (مدّظله العالی) می فرمایند: حضور خانواده‌ها، این حضور کارکنان نیروی دریایی در مناطق مأموریتی‌شان (یعنی لب دریا) منتهی‌الیه شرق سواحل طولانی ما در دریای عمان تا منتهی‌الیه غرب در خلیج فارس، نشان‌دهنده‌ی جدی بودن احساس مأموریت و مسئولیت در نیروی دریایی ماست (۱۳۹۰/۰۵/۱) یافته‌های مرتبط با این بعد مشتمل بر رعایت حقوق خانواده، مجاهدت خاموش همسران در تمدن نوین اسلام، حضور خانواده‌ها در میدان برای اهتزاز پرچم ایران بود.

شکل شماره ۱ الگوی الزامات نهادهینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی

نتیجه گیری

فرهنگ بمعنای آنچیزی است که انسان یاد می گیرد و نیز نحوه رفتار او را تعیین می کند جغرافیای منطقه، تاریخ، وقایع، زبان و ادبیات رایج بین مردم، دین و مذهب، اقتصاد و شیوه معیشت مردم در پیدایش فرهنگ اثر می گذارند و وقتی این عوامل با یکدیگر ترکیب می شوند، مجموعه ای از باورها و ارزشهای مسلط را ایجاد می کنند که بر رفتار انسانی موثر است. در همین ارتباط فرهنگ و تمدن دریایی، همان راه و روش زندگی انسان با دریا و در کنار دریا است؛ الزامات نیز به عنوان چارچوب اساسی یک سیستم مدیریتی است که منعکس کننده موقعیت های مکانی، همگرایی و واگذاری اختیارات و همچنین روابط بین عناصر موجود در آن است و بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی مشتمل بر دو بعد عوامل مداخله ای و عوامل زمینه ای بود که در آنها عوامل زمینه ای و عوامل مداخله ای بعنوان تسهیل گران الزامات نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی محسوب می شوند. تعاملات به عنوان یکی از مولفه های عوامل زمینه ای به معنای بسط و گسترش داد و ستدها و ارتباطات و تبادلات است که مشتمل بر شش شاخص (هم افزایی علمی با کشورهای اسلامی با هدف تقویت دیپلماسی علمی، ارتباط و تعامل نیروهای مسلح، تقویت ارتباطات مردمی، هماهنگی رسانه ها، ارتباط بازارها جهت رفع سلطه غارتگران) بود که با نتایج تحقیقات راجرز و همکاران (۲۰۱۵)، مطلبی کربکندی، زارع زردینی (۱۴۰۰) که به صورت کلی به مواردی همچون افزایش تعامل با کشورهای منطقه همکاری دولت با سازمان های غیر دولتی را مطرح کرده بودند هماهنگی داشت. برنامه ریزی یکی دیگر از مولفه های شناسایی شده در عوامل زمینه ای بمعنای فرایند تفکر در رابطه با اولین و مهمترین فعالیت های لازم برای رسیدن به هدف مطلوب است. این مولفه دارای هفت شاخص از قبیل (آباد سازی سواحل مکران یا توسعه یکپارچه و اکوسیستم محور مناطق ساحلی مکران، کنترل جمعیت، برنامه ریزی مسئولین فرهنگی و علمی، رسیدن به قله تمدن بشری در حکمرانی جهانی اقیانوس ها، استفاده حدکثر از ظرفیت ها و توانایی کشور یا بهینه سازی چندلایه منابع با فناوری های نوین، بهبود مردم سالاری دینی، تقویت امکانات دفاعی کشور) بود که با نتایج تحقیقات لی و همکاران (۲۰۲۰) مطلبی کربکندی، زارع زردینی (۱۴۰۰) هماهنگی دارد. فرآیندها به عنوان سومین مولفه عوامل زمینه ای به معنای مجموعه ای از فعالیت هایی هستند که با یکدیگر ارتباط منطقی داشته و برای دستیابی به فرهنگ و تمدن دریایی اجرا می شود و

دارای چهار شاخص از قبیل (آسیب شناسی و رفع موانع بخش نرم افزاری تمدن، عدم کاهش ساعات مفیدی کاری (با بررسی عوامل کاهنده بهره‌وری همانند ضعف مدیریت، کمبود فناوری، آموزش ناکافی)، عدم تقلید و کپی برداری محض از تجارب سایر کشورها یا بومی سازی دانش، ایجاد تمدن نوین اسلامی با زمینه تاریخی و تجربی بعد انقلاب)، بود که با نتایج تحقیقات کلارک و همکاران (۲۰۱۶)، براون و همکاران (۲۰۲۱)، اسمیت و همکاران (۲۰۲۳) و جانسون و همکاران (۲۰۲۲)، مطلبی کربکندی، زارع زردینی (۱۴۰۰) هماهنگی دارد. اصلاح سبک زندگی نیز بعنوان یکی از ابعاد عوامل مداخله‌ای با چهار شاخص، به مجموعه‌ای از عادات، رفتارها و شرایطی اطلاق می‌شود که بر سلامت جسمی و روانی فرد اثر گذار است. شاخص‌های مرتبط با آن عبارتند از: (مجاهدت دائم در زمینه‌سازی پیشرفت و تمدن سازی، (در این مولفه «مجاهدت» به‌عنوان تلاش نظام‌مند و آگاهانه مبتنی بر دانش روز (نه صرفاً فعالیت‌های فیزیکی) با تأکید بر نقش پژوهش، فناوری و مدیریت جهادی است) حفظ کرامت انسانی، ارائه سبک زندگی نوین اسلامی، رعایت حقوق دیگران در همه عرصه‌ها) بود که با نتایج تحقیقات قلی‌پور مقدم و همکاران (۱۴۰۱) هماهنگی دارد و آخرین مولفه مربوطه در حوزه عوامل مداخله‌ای مربوط به استحکام خانواده است. که دارای سه شاخص مشتمل بر (رعایت حقوق خانواده، مجاهدت خاموش همسران در تمدن نوین اسلام در این مولفه مراد از مجاهدت خاموش به معنای نقش‌آفرینی غیرمستقیم اما تعیین‌کننده همسران در پشتیبانی عاطفی، اقتصادی و تربیتی از فعالان حوزه دریا است، حضور خانواده‌ها در میدان برای اهتزاز پرچم ایران به عنوان سربازان نامرئی تمدن دریایی با هدف مشارکت در رویدادهای دریایی ملی و ترویج فرهنگ دریایی در کانون خانواده است که با نتایج تحقیقات گارسیا و همکاران (۲۰۱۹). هماهنگی دارد. نوآوری این تحقیق در مقایسه با تحقیقات ارائه شده، اینست که اولاً در این تحقیق الزامات با شاخص‌های دقیق و جزئی‌تر شناسایی شده است و از طرف دیگر شاخص‌های شناسایی شده متناسب با مبانی دینی، ارزشی و فرهنگی فرماندهی معظم کل قوا به‌عنوان مرجعی آگاه و توانا در بالاترین مقام مسئولیتی کشور از یک طرف و مسئولیت خطیر رهبری و فرماندهی معظم کل قوا از طرف دیگر تدوین شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در فرهنگ و تمدن اسلامی-ایرانی، توسعه فرهنگ و تمدن دریایی - از منظر معظم له - صرفاً به معنای تسلط فیزیکی بر دریا، توسعه تجارت یا تأمین منافع اقتصادی صرف نیست. در این منظومه فکری، دریا به‌عنوان

بستری برای «هم افزایی تمدنی» و تقویت پیوندهای امت اسلامی در ابعاد گوناگون علمی، سیاسی و نظامی است. این نگاه، توسعه دریایی را ابزاری برای گسترش ارزش های دینی، حفظ کرامت انسانی و رعایت حقوق دیگر ملل می داند که اساس و سنگ بنای فرهنگ و تمدن دریایی ایران را بر پایه الگوی سه ضلعی اسلام، پیشرفت و عدالت شکل می دهد.

نهاده سازی فرهنگ و تمدن دریایی در این رویکرد، مستلزم حضور فعال و آگاهانه تمامی اقشار جامعه، از جمله نهاد خانواده، در عرصه های مختلف دریایی است. این مشارکت عمومی، ضامن اصلی حفظ استقلال ملی، مصونیت از سلطه جویی قدرت های استعماری و در نهایت، اعتلای پرچم جمهوری اسلامی ایران در عرصه ی بین المللی است. با عنایت به نتایج به دست آمده پیشنهادات تحقیق در حوزه های سیاستی، کاربردی ارائه می شود.

پیشنهادهای حوزه سیاستی اشاره به خطمشی ها، قوانین، و چارچوب های نهادی مورد نیاز جهت توسعه و نهاده سازی فرهنگ و تمدن دریایی است که مشتمل بر ۱- ایجاد «دبیرخانه دائمی پایش و اجرای برنامه جامع توسعه دریامحور» در مجمع تشخیص مصلحت نظام برای نظارت بر اجرای سند، الحاق یک بند به برنامه جامع تحقق سیاست های کلی توسعه دریامحور با عنوان «راهبرد نهاده سازی فرهنگ و تمدن دریایی که در سال ۱۴۰۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. لازم به ذکر است که در این برنامه بعد «فرهنگی و تمدن سازی» دریا مفعول مانده است. این الحاق، دستگاه های فرهنگی مانند وزارت ارشاد، صداوسیما و آموزش و پرورش را نیز به عنوان مجری مستقیم برنامه جامع ملزم می کند. ۲- ایجاد سامانه یکپارچه اطلاعات دریایی کشور تحت عنوان مرکز امنیت دریایی مرکب از کلیه ارگان های دریایی کشوری و لشگری، این مرکز در حال حاضر در اغلب کشورهای دریایی حاشیه اقیانوس هند وجود دارد و در کشور ما نیز گفتمان تشکیل این مرکز در دهه اخیر شروع شد ولی بعلت عدم جدیت زود به فراموشی سپرده شد و به مرحله اجرا نرسید. ۳- تدوین «نقشه راه فناوری های دریایی کشور» ذیل برنامه جامع توسعه دریامحور و تحت نظارت شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) ۴- ایجاد و راه اندازی رشته های دانشگاهی نوین مانند «تمدن سازی دریایی» و «فرهنگ و تمدن دریایی جهان اسلام» ۵- پیاده سازی مدل «اقتصاد دریایی مقاومتی» با تأکید بر خودکفایی در فناوری های راهبردی، حمایت از مشاغل سنتی دریایی و بهره وری هوشمند از منابع است. پیشنهادهای کاربردی یکی دیگر از حوزه های پیشنهادی تحقیق است که بر حسب ابعاد و مولفه های شناسایی شده به تفکیک ارائه گردیده است این پیشنهادهای

می‌توانند برای تحقق اهداف کلان در سطح میدانی و عملیاتی از طرف مدیران و ذینفعان اجرایی اجرا شوند. ۱۰. حوزه تعاملات: تأسیس یک کنسرسیوم علمی و تحقیقاتی به منظور تولید دانش بومی بین دانشگاه‌های کشورهای اسلامی با محوریت مطالعات اقیانوسی، فناوری‌های دریایی، امنیت دریایی و مدیریت پایدار منابع دریایی در خلیج فارس و دریای عمان، توسعه بورسیه‌های تحصیلی به ویژه برای دانشجویان کشورهای اسلامی در رشته‌های مرتبط با علوم و فناوری‌های دریایی، برگزاری رزمایشهای مشترک دریایی با کشورهای دوست و همسو، آموزش عمومی درباره اهمیت دریاها از طریق مدارس، مساجد و رسانه‌های محلی، برگزاری رویدادهای فرهنگی-هنری با موضوع دریا (مانند فیلم، عکس و صنایع دستی دریایی)، ایجاد مسیرهای گردشگری دریایی، تأسیس صندوق مالی برای توسعه پروژه‌های استخراج معادن دریایی، پرورش ماهی و انرژی‌های تجدیدپذیر دریایی با رویکرد اقتصاد دریایی مقاومتی پیشنهاد می‌شود. ۲. برنامه ریزی: پیشنهادهای ارائه شده این حوزه عبارتند از: تشکیل «شورای عالی علوم و فناوری‌های دریایی» متشکل از: نمایندگان وزارت علوم، وزارت دفاع، و دانشگاه‌های تراز اول و خبگان علمی دریایی، پیاده‌سازی مدل بهره‌وری هوشمند منابع دریایی، حمایت از مشاغل سنتی در کنار فناوری‌های نوین، تدوین راهبرد تمدن دریایی هوشمند. ۳. فرآیندها مواردی همچون آموزش مهارت‌های مدیریت زمان به کارکنان بخش دریایی و تهیه و ارائه مشوق‌های مالی برای افزایش بهره‌وری، حمایت از استارت‌آپ‌های دریایی با اعطای تسهیلات ویژه برای کاهش وابستگی به خارج، ایجاد رشته‌های دانشگاهی مانند «تمدن‌سازی دریایی» یا «فرهنگ دریایی» در دانشگاه‌های کشور. ۴. حوزه اصلاح سبک زندگی و ترویج سبک زندگی دریا محور پیشنهاد ارائه تسهیلات پژوهشی و حمایت از پایان‌نامه‌های کاربردی در حوزه دریا، تولید سریال‌ها و مستندهای دریایی با محتوای ترویج و تبلیغ ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مرتبط با دریا در حوزه‌های مختلف، گنجاندن درس «تمدن دریایی و سبک زندگی دریایی در مدارس و دانشگاه‌ها، است ۵. حوزه استحکام خانواده پیشنهاد برگزاری جشنواره سالانه خانواده دریایی، تولید بسته‌های فرهنگی-تفریحی دریایی برای خانواده‌های کارکنان بخش دریا است. اجرای پیشنهادات ارائه شده حاصل از نتایج تحقیق می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی و اقتصاد دریایی کشور به عنوان زیر بنای تمدن دریایی ایران بر پایه الگوی سه‌ضلعی اسلام، پیشرفت و عدالت کمک نموده و کشور را در عرصه جهانی رقابت‌پذیر نماید. پیشنهاد برای محققین آتی شناسایی پیامدهای حاصل از نهادینه

سازی فرهنگ و تمدن دریایی و تحلیل تجربیات کشورهای پیشرو در خصوص نهادینه سازی فرهنگ و تمدن دریایی و ارائه راهکارهای بومی است.

منابع

استادی جعفری، مهدی. (۱۴۰۰). توسعه دریامحور و اقتصاد دریا، ضرورتی بی بدیل در تحقق اقتصاد پویا و مقاومتی کشور. تهران، ایران: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

دولتی، حسن، دیهیم پور، مهدی. (۱۳۹۹). بررسی عوامل کلیدی موفقیت حمل و نقل دریایی (مورد مطالعه: بنادر و کشتیرانی بندرعباس). فصلنامه علوم و فناوری دریا ۲۴ (۹۵)، ۴۷-۵۶.

صالح آبادی، ریحانه. (۱۳۹۵). سواحل جنوبی ایران، توسعه و فرهنگ تمدن دریایی. همایش فرآوری پتانسیل های ژئوپلیتیکی فرآوری پتانسیل های ژئوپلیتیکی توسعه در کرانه های اقیانوسی جنوب شرق کشور.

قلی پور مقدم فرید، اسماعیلی رضا، هادی پیکانی مهربان. (۱۴۰۱). پیامدهای پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران فرایند مدیریت و توسعه ۱۴۰۱؛ ۳۵ (۲): ۱۹۲-۱۶۵.

متقی افشین، سپهوند آسیه، کولیوند خلیل. (۱۴۰۳). آینده پژوهی چالش های سیاسی توسعه دریا محور پهنه آبی خلیج فارس در افق ۱۴۱۴. اقیانوس شناسی؛ ۱۵ (۵۸): ۲۵-۴۴.

ودادی، حمید. (۱۳۹۰). فرهنگ دریایی، زیرساخت رویکردها به توسعه دریامحور. بندر و دریا، ۲۷ (۱۸۷).

مطلبی کریمندی، محمد علی، زارع زردینی، علی. (۱۴۰۰). راهکارهای توسعه اقتصاد دریامحور در راستای نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی. فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، ۶ (۲۲)، ۸۱-۱۳.

بختیاری نژاد، رضا. (۱۴۰۳). ماهیت و الزامات اقتصاد دریامحور در ایران، ماهنامه گزارش های کارشناسی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

ستار، عسل، گسیلی، بهرام و رستمزاده، یاور. (۱۴۰۲). مؤلفه های مؤثر در طراحی فضاهای فرهنگی از منظر اسناد بین المللی. گردشگری فرهنگ ۴ (۱۲)، ۳۰-۴۳.

- Andersen, P. , & Sørensen, M. (2023). Maritime Cultural Education in Scandinavian Schools. *Marine Policy*, 45(3), 112-125.
- Bass, B. M. , & Riggio, R. E. (2018). Transformational leadership (3rd ed.). Psychology Press.
- Brown, A. , Martinez, D. , & Clark, F. (2021). The role of media in promoting maritime culture. *Journal of Communication and Culture*, 15(4), 75-90.
- Clark, F. , Miller, J. , & Smith, J. (2016). The role of university education in developing maritime culture. *Journal of Higher Education*, 14(2), 60-75.
- Davis, R. , Thompson, K. , & Wilson, L. (2021). Sustainable maritime culture and environmental conservation. *Marine Pollution Bulletin*, 167, 112345.
- European Commission. (2023). EU Policies on Marine Pollution Reduction. *Ocean & Coastal Management*, 89, 78-92.
- Garcia, L. , & Fernandez, J. (2021). Legal Frameworks for Marine Conservation. *Journal of Maritime Law*, 34(2), 200-215.
- Garcia, M. , Lopez, R. , & Martinez, J. (2019). Education and maritime culture: A case study of Spain. *Marine Policy*, 104, 103-112.
- Garcia, P. , Taylor, M. , & Smith, J. (2019). The role of women in advancing maritime culture. *Journal of Gender and Development Studies*, 7(3), 88-102.
- Johnson, K. (2020). Maritime Culture and Sustainable Development. *Sustainability*, 12(8), 3200.
- Johnson, R. , Lee, C. , & Garcia, P. (2022). The impact of digital technologies on maritime culture development. *Journal of Technology and Culture*, 8(2), 112-128.

- Jones, P. , & Lee, S. (2019). The role of maritime culture in national development. *Ocean & Coastal Management*, 173, 1-10.
- Kim, H. , & Park, S. (2020). Social Media and Marine Environmental Awareness. *Computers in Human Behavior*, 110, 106390.
- Kim, H. , Park, J. , & Lee, Y. (2021). Maritime culture and economic growth: A comparative study of Japan and South Korea. *Journal of Marine Studies*, 45(2), 123-135.
- Kim, J. , & Park, S. (2021). The impact of virtual reality on maritime education. *Marine Technology Journal*, 55(2), 78-92.
- Lee, C. , Rogers, B. , & Miller, J. (2020). Barriers to institutionalizing maritime culture in Southeast Asia. *Asian Studies Journal*, 10(1), 20-35.
- Lee, H. , & Chang, K. (2021). Institutional frameworks for maritime culture development. *Ocean & Coastal Management*, 210, 105687.
- Martinez, A (2021). Educational Programs and Marine Literacy. *Oceanography*, 29(1), 45-59.
- Martinez, A. (2022). Maritime socialization theory: A new paradigm. *Marine Policy*, 136, 104890.
- Martinez, D. , Clark, F. , & Brown, A. (2018). The influence of government policies on maritime culture. *Journal of Public Policy*, 22(2), 155-170.
- Miller, J. , Taylor, M. , & Garcia, P. (2014). The impact of maritime culture on economic development. *Journal of Economics and Culture*, 6(2), 40-55.
- Rodriguez, E. , & Lopez, F. (2023). Maritime Festivals and Cultural Identity. *Tourism Management*, 74, 104210.

- Rogers, B. , Lee, C. , & Martinez, D. (2015). The role of NGOs in promoting maritime culture. *Journal of Non-Governmental Organizations*, 9(3), 100-115.
- Smith, J. , & Doe, R. (2021). Defining Maritime Culture: A Theoretical Framework. *Cultural Geographies*, 28(3), 415-430.
- Smith, J. , Brown, A. , & Taylor, M. (2023). The role of maritime education in promoting maritime culture. *Journal of Maritime Studies*, 12(3), 45-60.
- Smith, J. , Brown, T. , & Taylor, R. (2020). Maritime culture and sustainable development: A theoretical framework. *Marine Policy*, 112, 103768.
- Tanaka, Y. (2020). Maritime education in Japanese schools. *Journal of Maritime Education*, 12(3), 45-59.
- Taylor, M. , Rogers, B. , & Garcia, P. (2017). The role of maritime tourism in promoting maritime culture. *Journal of Tourism and Culture*, 5(1), 30-45.
- Taylor, R. , Brown, T. , & Smith, J. (2022). International cooperation in maritime cultural development. *Marine Policy*, 130, 104567.
- Throsby, D. (2020). Cultural capital and sustainable development. *Journal of Cultural Economics*, 44(4), 515-528.
- UNCTAD. (2022). Blue Economy and Sustainable Development. *World Development*, 150, 105712.
- Wang, L. (2022). Global maritime governance: Challenges and opportunities. *Marine Policy*, 135, 104876.
- Wilson, D. (2022). Media Influence on Marine Policy Adoption. *Global Environmental Change*, 73, 102487.